

SZENTGYÖRGYI ISTVÁN: AZ IGAZSÁG KLITJA. Budapest 1929

DOMANOVSZKY ENDRE: ÁDÁM ÉS ÉVA

Az Ernst-Múzeum CV. csoportkiállításából

MEDVECZKY JENŐ: TESTVÉREK

Az Ernst-Múzeum CV. csoportkiállításából

MŰVÉSZETI KRÓNIKA

Észrevétlenül, magától, minden ceremónia nélkül alakult ki Esztergomban egy miniatűr-művésztelep, amely persze csak nyáron őt folyik a munka, de mégis folyik és ez a fontos. Néhány év óta *Jaschik* Álmos működik a vakációk hónapokban tanítványával az ősi primási, ma már week-endes és furdóvendéges városban. Eddig leginkább *Tipary Dezső* és *Bayer Ágost* grafikai lapjain terjedtek világgá az esztergomi motívumok, újabban *Elnetzinger Ferenc* érdekes és művészi pasztelljein találkoztunk velük Budapesten, ezentúl valószínűleg megalkasodik a számuk: a fiatalság biztosan ki fogja bányászni Esztergom szépségeit, amelyek nem csekély számúak. Láttukra szinte elcsodálkozunk azon, hogy ott nem alakult ki eddig is valami jól szervezett művésztelep-féle. Meri hiszen körülbelül minden technikának megvan ott egy-egy képviselője, a plasztika ugyan tudunkkal hiányzik, de ha a fogalmon kissé túlglyünk: *Hellebrand* tanár szép ezüst-domborításával pótolják a kő- és bronzszobrászat hiányát. Vannak gyűjtők is, kicsiny és nagy gyűjtemények is. *Valóságos élvezet ma végigsétálni a primási palota szép képtárában s újra szemügyre venni mai piktoraink őseit: a kitűnő tehetségű M. S. mestert, aztán Kolosvári Tamást, nem egy szép firenzei és északolasz, Markót, Lotzot, Vaszaryt, valóságos élvezet a rossz Grigolettik és egyéb idegenek után, akik méltatlanul terpszkednek a bazilikában. Még a legújabb művészt is letehet Esztergomban a névjegyét: *egypár Réti tanítvány művészi elmélyedésű, a korai renaissance friss levegőjét sugalló freskót láthatjuk a belvárosi templomban. A legnagyobb bőségben, a formák legdúsabb változataiban azonban az iparművészet különféle termékeit kínálkoznak, az óskortól a legújabb időkig, úgy a régészeti társulat gyűjteményében, mint a bazilika díságzadag kincstárában, amely utóbbi természetesen mindezentől egyházi vonatkozású. S ez az a pont, amelynél egy percre meg szeretnénk állni. A felsorolt körülmények ugyanis szinte praedestinálnák Esztergomot, hogy egyházművészeti központtá fejlődjék. Azt hisszük, sehol erre Eger városán kívül jobb hely, jobb alkalom nem kínálkozik. Mi ilyen dolgokban nem valamely nagyarányú alapítás mellett történék lándzsát, hanem inkább folyamatos fejlesztést szeretnénk látni. Azt hisszük, egy, egyetlenegy berendezett műhely lehetne minden további kialakulás magva, az emberek, akik ott sikerrel dolgozhatnak, ime megvannak, az akarat is, a szeretet is. Csak azt kellene lehetővé tenni, hogy feladataik is legyenek, ha még oly szerények is azok. Így magától, minden bürokratikus kedélytelenségtől mentesen, valóban a maga helyén alakulhatna ki a mű-**

szetnek egy-egy meghitt fészke, amelyeket egyházművészeti vonatkozásban jobban szeretnénk a primás és az egeri érsek székvárosában, mint Budapesten.

NAGY JÓZSEF debreceni tanár júliusban előadás-sorozatot tartott az odaváló Nyári Egyetemen az emlékéremről, annak gyűjtéséről és kiváltképpen Debrecen érmeiről. Okos és termékeny gondolat, amelynek máris van annyi eredménye, hogy megalakul a „Debreceni Éremkedvelők Egyesülete”, amely évenként művészi értékű érmet fog készíttetni és az elsőt már meg is rendelte *Telcs* Edénél.

Ilyen kedvező szellel vitorlázzan ez az ügy, nem állhatjuk meg, hogy ne fejezzük ki örvendezésünket arról is inkább, mert ez a szép művészet a közönség körében feléledésbe kezd mertülni. Jubileumok, kongresszusok, ünnepek egész seregéről ontják a híradást a napilapok, arról azonban, hogy ezeket a jelentős társadalmi eseményeket egy lösztoktól fülladozó banketten túl megszenteljük és megbőrkítjük az erre legalkalmasabb emlékéremmel, alig-alig gondolnak az emberek. Pedig ha egyébrét nem, már azért is ajánlani kellene a megőrkítés e módját, mert hiszen a gyűjtemények és magánygyűjtők révén valóságos díszhelyet kap minden időkre az ünnepeit férfiú vagy ünnepeit esemény, amit semmi más eszközzel el nem lehet érni. Hogy az emlékéremnek legalább ez a vonatkozása átmenjen a köztudatba, ahhoz elsősorban népszerűsítésre van szükség. Nagy József a leggyeszebb módját választotta: nemcsak előadásokat tartott, hanem mindjárt emlékérem-kialakítást is rendezett Debrecenben s teltézte mindezt az új egyesület létrehívásával. Szeretnők, ha sok városunk követné ezt a példát.

A SZÉPMŰVÉSZETI MÚZEUM GYARAPODÁSA 1928-BAN. A Szépművészeti Múzeum gyűjteményei közül a régi képtár 1928-ban a következő művekkel gyarapodott: F. A. Maulbertsch, Krisztus a keresztén; I. M. Schmidt (Kremsner-Schmidt), A Golgotha; Mányoky Ádám, báró Podmaniczky János képmása; Ugyanaz, báró Podmaniczky Jánosné sz. Osztrólczy Judit képmása (e két utóbbi kép néhai báró Podmaniczky Géza hagy.); XVI. századi felsőmagyarországi festő: Két oltárszárny a következő négy ábrázolással: Krisztus az olajfák hegyén, Krisztus tövisvel való megkoronázása, Krisztus megvesztoztetése és Krisztus a keresztén. — A modern képtár nevezetesebb szerzeményei: I. Elhalt magyar művésztől: Benczúr Gyula. A művész nevének képmása (Ürmösy Boldizsár úr aj.); Ugyanaz, Dundi (a

1. L. Ybl E.: Maulbertsch egy ismeretlen alkotása. *Hagyó Művészet*, 1927. évt. 634—636. l.

művész és neje kutyával, özv. Benczúr Gyuláné hagy.); Ugyanaz, Kedencelm (özv. Benczúr Gyuláné hagy.); Ugyanaz, a művész nejének két képmása, mind a kettő melképben (özv. Benczúr Gyuláné hagy.); Ugyanaz, özv. Jellinek Mórné képmása (Haraszti Jellinek Henrik hagy.); Ferenczy Károly, Nyár; Gulácsy Lajos, Ónarcék; Herbsthoffer Károly, A templomabló; Munkácsy Mihály, Köpenyeges férfi (tanulmány a Zöldház-hoz); Ugyanaz, a művész nejének illó képmása; Rippl-Rónai József, Férfiarckép; Szinyei Merse Pál, A padon (báró Hatvany Ferenc aj.); Ujváry Ignác, A zöldségesben. 2. Élő művészekről: Frank Frigyes, Ónarcék; Horthy Béla, Lovak (Réli István úr aj.); Kálmán Péter, Dachau nő; Nadler Róbert, Ragusai udvar; Patkó Károly, Falusi házak gémeskúttal; Remsey Jenő, A szent család; Szüle Péter, Feketealapos nő; Vidovszky Béla, Olasz idő. — A régi szoborgyűjtemény antik csoportja egy, a Kr. e. IV. századból származó, háromalakos görög szírellel (márvány) gyarapodott. — A modern szoborgyűjtemény gyarapodásából a következő művek említendőek: Essee Erzsébet, Anyai üdvözet (kislábr); Gách István, Pásztor János képmása (terracotta); Kallós Ede, Dávid (bronz, részben Barta Károly úr adományából); Martinielli Jenő, Női fej (márvány) és Zala György, Szántóvető (bronz). — A griffal kabinét magyar rajzanyagának gyarapodásából különösen ki kell emelni Szinyei Merse Pálnak 13 vázlat- és jegyzőkönyvét. Egyéb fontosabb gyarapodásai voltak a magyar anyagnak: Brocky Károly, Tachida Mária arcképe (vázf.); Ugyanaz, Medgyaszay Otília arcképe (vázf.); Ugyanaz, Medgyaszay Zsigmond arcképmintafirje; Munkácsy Mihály, Ceruzavázlat a Palu rosszó-hoz (Ernst Lajos úr aj.); Zichy Mihály, Udvari díszlakoma (vázf.); Ugyanaz, Allegorikus kompozíció keretűl a művész fényképéhez (Silbermann A. S. úr aj.). — A külföldi rajzok közül említésre méltó: Eggon Schiele, Ülő nő (tempera és ceruza, Fenyő Iván úr aj.). — A metszetyűjtemény gyarapodásából dr. Meller Simon úr adománya magasiik ki, aki Rippl-Rónai József litografiai probányatainak 29 darabából álló sorozatot és egy metszetét ajándékozta a múzeumnak.

AZ IPARMŰVÉSZETI MÚZEUM 1928. ÉVI SZERZEMÉNYEI. Az O. M. Iparművészeti Múzeum gyűjteményei az elmúlt 1928. évben vásárlás útján 228 darabbal gyarapodtak, melyeknek zömét az Iparművészeti Társulattól megvásárolt XVII—XIX. századból megvásárolt hímezések adják. Kiemelendő ezeken kívül egy német mívű aranyozott bronz óra (úgynevezett monstrantia-óra) a XVI. századból, az özv. Balassa Istvánné gyűjteményéből vásárolt úri hímezések, régi recemanka, cserép, ékzszer stb. A modern magyar iparművészet sem hiányzik: Essee Erzsébet és Kálmár Eliza kislásztűkái, a herendi és a Zsolnay-féle pécsi gyár leg-

újabb készítményei, az Iparművészeti Társulat kiállításain vásárolt üveg-, cserép- és vasdrágak képviselik a múzeum vásárlásai között. Az ajándékozott műdrágák száma 30. Ezek között legjelentékenyebb egy XVIII. századbeli aranyozott bronz falóra (Béhaue grófné ajándéka), egy ludwígsburgi porcellán figura (özv. Bischlitz Gyuláné ajándéka), egy meiseni illatszertartó (báró Hatvany Ferenc ajándéka). Ajándékokat adtak még a múzeumnak: Buday József, Keramoszgyár Nagyvöröcén, Wertheimer Adolf, Kalina Gézánné, Kármán Aladár, özv. báró Hatvany Józsefné, Cortez Artúrné, dr. Layer Károly, dr. Siklóssy László, dr. Luppe Hermann (Nürnberg város főpolgármestere), br. Bornemissa Adél, özv. Sirovsky S.-né, Gillic Frigyes, Bezerédi István, Procopius Béla és Rasch Hermann úr és neje Stockholm. Az utóbbiak a svéd Örefors üvegyár egy szép, körszűrűl díszítésű poharával ajándékozták meg a múzeumot.

A gyarapodás, tekintetbe véve a rendkívül szűkre szabott javadalmazásai, kielégítőnek mondható, mert hiszen az új szerzemény értéke sokszorosan felmúlja a vásárlásra rendelkezésre álló összegeket. *Elszomorító képet nyújt azonban a múzeum nagy litogratóság nyilvános könyvtárának gyarapodása. Bár a múzeum dotációjának több mint fele a könyvanyag kiegészítésére használtatott fel, ez mégsem elegendő a legszükségesebb beszerzésekre sem. Míg a múzeum könyvtára alig pár ezer pengő költhet évente, a székesfővárosi Iparrajziskola, igen helyesen, évi 10.000 pengő fordíthat iparművészeti szakkönyvtára fejlesztésére. Így azután országos intézményünknek lehetetlen lépést tartania a fiatalabb társintézetekkel, még kevésbé a külföldi társintézményekkel.*

BUDAPEST SZÉKESFŐVÁROS MŰVÉSZETI VÁSÁRLÁSAI ÉS RENDELÉSEI AZ 1928-K ÉVBEN. Budapest székesfőváros a művészet ápolása terén való művi évi munkájának beszámolója elé semmi sem kínálkozik jobban bevezetésnek, egyáltalán azonban sokat kívánó mértéknek is, mint Heronban Luppé-nak, Nürnberg lelkes művészbart főpolgármesterének a bajor városok szövetségének 1928-ik évi közgyűlésén elmondott beszéde, melyben a városok művészetpártolásáról és ezen a téren redukáló város kötelezettségekről szólott. Ebben a beszédben, amint azt a magyar sajtó ismertetéséből megtudjuk, — azonban nem lehet elégszer ismertetni, — Luppe főpolgármester arra mutatott rá, hogy a művészetek pártolása terén ma a városokra hárul az a szerep, melyet régebben az egyház, a fejedelmek és kiráii mecenások töltek be. A volt műpártolók háttérbeszorulását egyedül a városoknak van módjukban saját helyesen gyakorolt művészetpolitikájukkal pótolni. A városok intenzív művészpártolása munkát adna

a művészeknek és példát a tehetősebbeknek, de eleget fenne a szegényebb néposztályok művészet után való vágyakozásának is, mely szerinte sokkal nagyobb mértékben megvan, mint azt talán hiszik.

Ezek a szavak, melyekből — azt hisszük — tettek és eredmények fognak rövidesen fakadni, nagy kötelességeket rónak a városokra, de nagy jogok is származnak belőlük. Midőn most itt a beszámoló élén hivatkozom rájuk, tudatban vagyok annak, hogy a kötelességek mérlegelésével talán mindjárt előre felhívom a súlyos kritikát az elért eredménnyel szemben, de úgy vélem, hogy a jogok oldala, ennek a — valljuk meg, rég várt — mégis bátor és magas célkitűzésnek nem az érdekeltek köréből, hanem hivatalos hatóság részéről való szabad hangoztatása követésre bí és megszívlelére készlet.

Nemcsak a művészetpártolónak ilyen kötelességszerű beállítása az, amit érdemes fontolóra venni, bár kétségtelen, hogy ilyen nyíltan, egyenesen a középkor nagy mecénásainak szembeállítással kevesen merték, különösen mértékadó helyről, elmondani azt. Hiszen ma, a bizottságilag szabályozott takarékoság korszakában, a művészeti kiadásoknak az improduktív kiadások közül való kiemelése és a városi feladatok közé való besorozása sokak ellenkezését keltheti fel, úgyhogy szinte az ilyen beszámolóknál is attól tart az ember, saját kezéből ad jegyzetét az ilyen gúncsolóknak a „felesleges pazarlás” terén elkövetett bűneinkért. Akik a közhasznú intézkedésekben csak a kézzelfogható, rovatokba összedállítható, megmérhető hasznot keresik, akik — mert az nem mutatkozik még jelekben sem — *tagadják, mert nem ismerik a művészeti alkotások népszerű hatását*, az Arc de Triomphe-nak minden párizsi gyermekre ható ethikai értékét, a kapitóliumi farkas szimbólummal növekedett jelentőségét, a kölni dómnak az egész germán közösség lelki világába gyökerezett és abból kinövő nagyságát, akik mindezt, hajlandó vagyok elismerni, hogy érdeklődést, sőt gyönyörűséget is kelthő, mégis pusztán külsőségeivel ható műtárgynak, csillagos Baedeker-jegyzetnek tartják, azokra mementoként hathat egy ilyen nyilatkozat.

Ami azonban leginkább lekötheti figyelmünket, az ennek a kötelességnek visszavezetése helyes alapjaira és szinte szociális feladatként való beállítása, mikor maga elé a szépek szolgálatát, a mindenkiben szunnyadó szépségérzet kiélejtését, a széles néprétegek részére az esztétikai élvezet másként nem pótolható megszerzését tűzi ki. Ne felejtjük el, hogy a művészet mindenkor a közösségek szépségvágyában fogant és az igazi művészetpártolás valójában csak ennek szolgálata lehet. Mégis azt lehetett észlelnünk, hogy ez a művészetpártolás mint kötelesség, sokszor

egyoldalú szempontokra épült ennek az átfogó beállításhoz érvényesítése helyett. A pártolás, melynek a szeretetteljes gondozás felé kellett volna hajolnia, sokszor a támogatás szóban nyerte helyetlenség ellenértékét. A művészeknek számuk szaporodása folytán előidézett nehezebb életviszonyai, karöltve a hatóságok művészszeretetének első feléledésével, nem egyszer a rendszerszerű támogatást eredményezték, az önmagáért és nem a művészet igazi szeretetért való támogatást, mely talán alkalmas volt egyes művészek megélhetését megkönnyíteni, de magasabb céljainak hiánya miatt alkalmatlan nagy eredmények elérésére, a művészet életében méltó szerep betöltésére.

Kissé veszélyesnek tartanám ugyanis ennek az elvnek olyan megfogalmazását, hogy azért kell a városoknak a művészetet pártolniuk, mert a művészek megélhetése nehezebb, tehát a magánérdeklődés csökkenésekor lépjen közbe a közösség. Igaz, hogy ezeket a szempontokat is figyelembe kell részesítenünk, de azt hiszem, a viszonyoknak javulása nem fogja a városok művészetpártolása iránt ébredő igényt elhallgattatni (legkevésbé a ma a fentieket alaposan hangozatók részéről). Igenis kell valami magasabb szempontnak vezetnie a műpártoló tevékenységet, mert különben szűk körében kell nagyobb eredmények nélkül elvesznie, hiszen az értékek természetének egyetlen igazi célját elvetve más, kicsinyesebb és individualisztikusabb célok szolgálatában tényleg szemrehányásban kell az ellenérték nélkül elkölthet támogatási összegekért a végső mérleg megalkotójától részesülnie.

A szépség szeretete, a művészetéhség, ma meg nem mérhető fogalmak és a városunkban uralkodó nyomor és válság nem engedik, hogy ezeknek a céloknak szolgálatait a legelső rendbe sorozhassuk a közszükségletek között. Am meggyőződésem, hogy kétségtelenül megvan a nehezségek között méginkább komoly, hiánypótló feladat. A kielégítés módjai részletesebb kifejtést igényelhetnek, különböző utakat is lehetnek lehetővé, ezeken a részleteken túl azonban az így megfogalmazott célnak tudatossá tétele olyan iránykötő, mely egy város művészetpolitikáját méltán vezetheti.

Nem akarom vitálni azt, hogy Budapestre alkalmazva ezek az elvek jobbra csak plim desideriumként hatnak, azonban úgy érzem, hogy céltudatos szemelőtt tartásuk maga is egy jóindulatú és becsületessé munkálkodást figyelemre érdemessé tesz. Nem szabad elfelejtenünk, hogy Nürnberg város már Dürerrel magával ferveztetett freskókat városához termelbe, míg az éppen általa szellemesen megörökített Harmónia városunk életéből a legutóbb ötven esztendőig hiányzott, úgyhogy itt új, szinte alig pár évtizedes munkásságról

van szó. A beszámoló kritikájának nem éle-
sebbé tételére szántam ezt a néhány gondo-
latot, hanem összefoglalásra elvieknek és
szempontoknak, amelyek legalább a szándé-
kok megítélésében szolgálhatnak mértékül.
Az eredmények bírálata ugyanis irányok, alkotás-
ok és alkotók külön-külön bírálatát hozza
magával, ami esetről-esetre változhat, a szándé-
kok bírálata azonban ettől független is lehet
és ideális törekvéseknel ezt az utóbbit sem
lehet véleményünk szerint mellőzni.

*

Rátérve ezzel a múlt év mérlegére, elsősor-
ban is el kell különítenünk azokat a terüle-
teket, melyeken a főváros művészpártoló
munkája megnyilvánult. Múlt évi beszámolóink
a műtárgyvásárlás ismertetésére szorítkozott,
az idén azonban már lehet néhány más terü-
letet is bekapcsolnunk. Mégis első helyen és
legszembeértőbben a székesfőváros vásárlásai
tarthatnak a közérdeklődésre számot, már
csak azért is, hiszen egy jóvendő fővárosi
kulturintézmény, a talán nem sokára elhelye-
zésre találó Póvárosi Képzőművészeti Gyűj-
temény anyagának szaporítása forog szóban.
Ismétlen hangsúlyoznunk kell, hogy nemcsak
ez a művészpártolás célja, sőt, hogy a pár-
toló, támogató célzat igen sokszor más szem-
pontokat juttat érvényesülésre. Egy ma isme-
retlen terjedelmű galéria anyagának előzetes
kritikája különben is nehézségeket okoz, mégis
ha a gyűjtés főelve olyan művek vásárlása,
melyek egyrészt művészetünk fejlődéséről,
másrészt mai állásáról adnak kifejező és ősz-
szességükben teljes képet, azt hiszem, a cél-
kitűzés megfelel a komoly kívánalmaknak.
Ebből a szemszögből mérlegelve a főváros
vásárlásait, az 1928-ik év 90 vásárlása közül
számban ugyan körülbelül a felét, 47-et talá-
lunk olyanoknak, amely az előbbi mértéknek
megfelel, összességű szembeállításnál azon-
ban a körülbelül 80.000 pengőt kitevő vásár-
lási összegnek több mint 75%-a esik ezekre
a vásárlásokra, ami jelentősebb értékek meg-
szerzését bizonyítja.

Az idei vásárlások — úgy látszik, a kiállítá-
sok sorának véletlen adódása következtét-
ben, ami a főváros részéről való rendszeres
gyűjtésnek bizony sokszor megzavarója, —
inkább az elhalt mesterek munkájának meg-
szerzésénél mutatnak fel számbajöhető érté-
keket. Elsősorban is meg kell említenünk
*Széky Bertalan*nak Az aprca című nagyobb
méretű olajfestményét, mely genyszerű, irda-
lami berkekből eredő témaválasztása mellett
is Széky festői kvalitásait tónusainak szép-
ségével, néhol pedig szinadásának kontraszt-
lával méltóképen hirdeti, ami annál örvendé-
tesebb, mert hasonló képe a mesternek eddig
nem volt a főváros gyűjteményében. Mellette
nagy öröme a vásárlóbizottságnak, sikertűlt
Paál László egy igen jellemző és sok benső

szépséget kiadó erdei képét megszerezni,
amivel ez az eddig sajnálatosan nélkülözött
mester is helyet kapott a főváros képei között.
Ugyancsak a jóvendő galéria szempontjából
nyereség *Than Mór*nak egy finom akta, mely
Than képességeit meglepően előnyös színben
tünteti fel a korát meghazudoló frissességéről
tesz tanuságot. *Barabás Miklós* sok szere-
tettel és tudással megfestett Női arcképe *Bara-
bás* ismert arcképfestői jelességét hirdetve,
a kissé egyszerűbben tartott és a kor sok
felesleges járulékatól mentes arcképen az anya-
gok visszaadásának és a színek bősős össz-
hangjának finomságait érvényesíti.

Grimm Rezső érdekes *Gitáros* nője és *Markó
Ferenc* közvetlen és szokott idealizáló modor-
rával szemben a magyar tájék némi jelleg-
zetességét is magán hordó tájképek csatlakoz-
nak az említettekhez a magyar festőművészet
elmúltkorszakaiból, ugyancsak *Paczka Ferenc*-
nek színes és kifejező, sok festői egybefog-
lalást mutató „Bölcső mellett” című olajfest-
ménye. A Fővárosi Múzeum történeti gyűj-
teményének gyarapítását szolgálja egy B. J.
jelzésű, valószínűleg osztrák, festőnek mura-
tós és a maga korának kifejező eszközeit
ilyeszen használó festménye a pesti árvizről.
Fesztay Árpád érdekes kis tanulmánya mellett
az elhunytak közül *Rippel-Rónai József* vörös
sapkás, vörös sálás önarcképeiről kell meg-
emlékeznünk, mely a mester lágy pasztell-
korszakának egyik legjellemzőbb terméke és
határozott színével, az arckifejezés biztos
visszaadásával előkelő helyet foglal el a mes-
ter önarcképeinek sorában is.

Az előkről csak röviden és nagyobb alkotás-
ok kapcsán lehet pár szót ejtenem. Közülük
feltétlenül első helyen érdemel említést *Csók
István* nagy levőv akta, a művész pompás
színhátús mesterműve, *Glatz Oszkár* újabb
tájképfestőművészetének egy érdekes darabja,
a Falurészlet, *Nádler Róbert* Alkonyi csendje,
Mendlik Oszkár bravúros tengerképe, a szobor-
ok közül *Lux Elek* *Zsuzsánndija*, *Telcs Ede*
mely elgondolástú Toronyépítője, nemkülönben
Nagy Sándor, *Kunwald Cézár*, *Tatz László*,
Náray Aurél, *Patzó Pál*, *Iskó János*, *Gách
István* egy-egy műve. Ezekhez járul még a
székesfővárosi városkép pályázatnál megvá-
sárolt művek csoportja, melyek között *Fényes
Adolf*, *Szalányi Lajos*, *Nádler Róbert*, *Háry
Oyula*, *Zádor István*, *Gy. Sándor József*,
Barkász Lajos művei szerepelnek.

Ezt a városkép pályázatot különben külön is
meg kell említenünk, mint olyan igyekezetet,
mely ezúttal első ízben szította sorba a mű-
vészeket, hogy a főváros az idegenek által
is annyira magasról szépségeiről végre a
hivatott művészszem és művészkéz tolmá-
csolta méltó alkotások jussanak a főváros
birtokába. Ha talán a kilárs eredeti intencióit
egyesekek nem is értették meg teljesen, úgy
vélem, feltétlenül meg kell a módot találnunk

arra, hogy a főváros városkép-gyűjteményét, mely a múlt század nagymestereivel díszkedhetik, méltóan kiegészíthessük és a ma szintjén tarthassuk.

A képek előbbi felsorolása egyébként csak egyszerű kiragadás volt a teljes névsorból, melyhez még többek között *Lüdvy Pál, Halápy Ede, Romek Árpád, Faragó Géza, Börtsök Samu, Endrey Sándor, Vajda Zsigmond, Nagy Vilmos, Merész Gyula, Kacsányi Odón, Gy. Takács Béla, Cs. Wallerhausen Zsigmond, Lukácsy Lajos, Basch Gyula* is csatlakoznak.

Mint a futólagos áttekintésből is láthatjuk, a szobrászművek aránylag kisebb számmal szerepelnek a vásárlások között. Ennek nem egy magától értetődő oka van, a szobrászművészek kisebb száma, az egyes alkotások nagyobb ára stb., azonban talán elsősorban még egy felismerés is, mely a szobrászat igazi törekvéseinek méltánylásából fakad. A szobrászművészet legtermékenyebb hatása természetesen maradnia parlogon a kizárólag a múzeumba való szorítással.

Az a nagyobb méretű, az életnagyságú szobor zsúfoltságától mentes, nagyobb területet, sok-sok esetben a szabad természet adta keretet kíván művészi hatásának érvényesüléséhez. Budapest mindéddig csak a kütszobrokat ismeri (sajnos inkább csak elméletben), mint olyan szobrokat, melyek bár nem személyi érdemeket örökítenek meg minden egyes esetben, de mégis méltóknak találhatók közterületen való elhelyezésre. Mennyi szépség vész így el a köz számára, mennyi nemes esztétikai élvezetből foszlatott meg, holott a nagyváros kis square-jei, parkjai annyi bájos helyet adnának a művészi alkotások szebbjeinek, meleg, intím hangulatok, művészi valóságok hordozóinak.

Ez a megfontoltás megadta az új megoldás lehetőségét is. Ha kínálkozik olyan szobormű, mely méreteinél fogva messzibb látlatot enged meg és a szabad levegő új művészi hatások adó atmoszférájába kívánkozik, adja meg a székesfőváros a maga vásárlásával erre a lehetőséget, hiszen pompás művészi díszet szerez vele közterületeknek. Először régi, a főváros tulajdonában levő alkalmas szobrokhoz kellett fordulnunk és *Ligeti Miklós Rákóczi-füjja* után a múlt évben *Kiss Györgynek* a kor gerjesztészetére annyira jellemző Csirkefogója került felállításra a József-körút és József-utca sarkán, majd *Beszédes László Pányavetője* a Stefánia-úton, *Tóth István* mozgalmas Polipöleje, amelyet a Szépművészeti Múzeum engedett át a felállítás céljaira, a Hunyadi János-úton. 1927-ik évi vásárlásokból eredtek *Füredi Richárd* barokkos kertiszobra, mely az Erzsébet-téren nyert elhelyezést, *Holló Barnabás* Toldija a Stefánia-úton, *Erdey Dezso* bájos Vízholdója ugyanott, nemkülönben *Horváth Géza* Ifjúság című finom

márványszobra, mely intím kütszoborként került felállításra.

Mint e felsorolásból látható, a városillegi Stefánia-út során szerepel a szobrok helyei között, ami a mi tudatos eljársunk. Az a terv legegyszerűbben az illetékesek szemel előlt, hogy ezen a környéken csoportosítsanak több kiváló szobrot és ezúton az idegeneknek is művészi élvezetet nyújtó és látogatásra érdemes parkterületet teremtsenek, de a szobrok ilyen elhelyezésével erősebben keltsek fel a közönségnek is érdeklődést és fogékonyágát a művészi szép iránt. Ez a sorozat folytatódni fog lépésről-lépésre, természetesen nem hanyagolva el sem a többi tereket, sem más, a művészi hatást fokozó elhelyezési lehetőségeket.

A múlt év szobortervei közé tartozik a volt Széchenyi-sétátér emlékművének terve is, mely további kegyeletes szándékokat is szolgál a művészi mellett. Ez az emlék hirdetni akarja Pest jórókeleinek a régi város emlékét, mely csak lassan, polgárai jóakarátú igyekezetével és nagyjaink lelkes támogatásával tudott a kor szintjére emelkedni és például az *első sétatert* a város bejáratán Széchenyi István kezdeményezésére létesítették, az *első fát pedig ott Széchenyi felesége ültette a polgárság buzdítására*. Az emlék, melyet *Teles Ede* szobrászművész készíti, a régi pesti empire-kutak formavilágát élesíti fel, ezzel is szolgálván a mult kegyeletes emlékezetét.

A várostörténet és különösen a topografia adatainak megőrzését különben más alkotások is szolgálják és pedig emléktáblák, melyek egyrésze nagy férfiak emlékét, Budapesthez fűződő vonatkozásaitak őrzi, mint például *Beethoven* emléktáblája a Várszínházban, ahol Beethoven egy alkalommal hangversenyezett s amely táblára *Sidló Ferenc* készítette a halhatatlan mester arcmasát. *Bihari János*nak halála helyét is emléktábla őrzi, ez azonban már a topografiai táblák sorába tartozván, sima, egyszerű márványlap, a keret a figyelmet egyedül az adatszér tartalomra irányítja. Ilyen topografiai emléktáblák egyelőre a Központi Városházán, a régi pesti Német színház helyén (maí Vörösmarty-tér) a Váci és Kecskeméti kapu helyén találhatók, a városkapuk sorát kiegészíti majd a már készítés alatt álló Hatvani kapu-tábla, nemkülönben a régi Rondella helyét jelező tábla a Régiposta-utcában, mindkető a régi városkép domborművű ábrázolásával.

Amint már itt is a multak és azok nagyjainak emléke, illetve ezeknek az emlékeknek örökítése és köztudathoz emelése volt a vezérlő szempont, hasonlóképpen a régi Buda emléket idézi a mai I. ker. előjáróság, a régi budai városháza külső falán elhelyezett barokk szobor, a városvédő Árhéne, melyet Buda városa 1784-ben állítottat fel a várbeli vízvezetéknek (készítette *Carlo Adam*) és most

űből a főváros tulajdonába kerülve, régi helyéhez közel emlékeztet Budavár múltjára. Nagyjaink emlékeit pedig a keresepi-úti temető síremlékei között jeltelen fekvő értékes sírok megjelölése fogja hirdetni. *Fadrusz János* síremlékének felállítását a székesfőváros a múlt évben *Loth Károlynak*, a magyar festőművészet hatalmas mesterének síremlékét kívánta felállítani, hogy így rója le az épületei belső díszítésén olyan hervadhatatlan érdemeket szerzett művésszel szemben a kegyelet adóját. A síremléket *Pásztor János* már készíti is és az rövidesen felállításra kerül. A főváros saját halottjainak állított síremlékek is a művészi feladatok számát szaporítják. A múlt évben *Hilksch Rezső* és *Tóth István* elkészítették *Márkus József* főpolgármester síremlékét, *Kisfaludi-Sztróbl Zsigmond* Festetich Géza alpolgármesterét, *ifj. Vastagh György* Fülepp Kálmán főpolgármester síremlékét. Így ezek a munkák is egy-egy érdemes művésznek adtak teret új alkotásra.

Nagy vonásokban végére értünk azoknak a munkáknak, melyek a főváros művészpártói tevékenységéből mint eredmények voltak összegezhetők. Anélkül, hogy kisebb számuk miatt menlegetőznénk, vagy ellenkezőleg a multtal való összehasonlításból kovácsolnánk érdemeket, egyszerűen előtárjuk azokat. Végezetül azonban meg kell még emlékeztünk valamiről, ami nem tartozik szorosan véve a fővárosi munka körébe, mégis belekapcsolódik erősen az érintett gondolatkörbe, sőt a legszebben vezeti el konklúzióinkhoz.

A Népnevelő Filmparl R.-t., az Omnia-mozi engedélyese, a mult év folyamán kész, felállításra alkalmas közkutat ajándékozott a fővárosnak azzal a kéréssel, helyezze azt el a Baross-utca és Reviczky-utca találkozásánál, az úgynevezett Wenckheim-palota homlokzata előtt. A kút, mely *Szentgyörgyi István* egyik legsikerültebb alkotása, a Magyar Igazság kútja, a magyarság nagy barátja, *Rothermere lord* Iránt érzett hálnak megörökítője és a Justitia istenszonnyhoz símuló magyar nőt ábrázolja, akinek támasza, melyhez bizalommal fordul, a történelmi, az örök igazság. A kútnak *Jungfer Józseftől*, — iparművészetünk történetében méltán megbecsült név viselője, — származó eszméje nemes és dicséretet érdemel, de még inkább az a mindlunk ma még olyan ritka áldozatkészség, mellyel egy kisebb méretű vállalkozás városa széptérsét kívánja a maga szerény erejével is szolgálni. Ez a cselekedet szereteiből lakadt, szereteiből ezíránt a város iránt, melynek hányatott múltja során oly kevés szeretetben volt része, így hát arra annál jobban rádszorul. A polgárság büszke öntudata, mely a kis német városokat sokszor tudta a művészet kincsekamrárává tenni és bőkezű főúri mecenásokat pótolni, nálunk a fővárosi lakosság heterogén volta miatt jóformán még hiányzott. Hiányzott legalább is

a bensőséges szeretet, mely nem hivaalkodásul alkot nagyot, hanem benső szültségből, önnön gyönyörűségére. Annál nagyobb tehát ma a város igyekezete a mulasztottak pótlására, ez azonban csak akkor lehet sikeres, ha egyúttal a lelkikben mulasztottakat, ennek az öntudatos szeretetnek hiányát is igyekszik pótolni. A városra büszke polgár, aki nemcsak összehasonlításokat tesz, kedvezőtleneket, külföldi újtal alkalmával, hanem okúmi és okulásból gyakorlati konkvenciákat vonni vágyik, a leghathatósabb városépítő. Az a művészpártotlás, melyről bevezetőben beszéltünk, az ő belekapcsolódásával lesz élővé és igazivá és íme ez az adomány, melyhez hasonló a Calvin-téri Danubius-kút és a *Milbacher-kút* óta még nincsen városunk történetében, azzal kecsgeti, hogy lehet bízni a polgárság megértésében és majdan belekapcsolódásában. Ez a remény az 1928-ik év krónikájának talán legértékesebb eredménye. *Dr. Pachter Béla*.

JEGYZETEK A BERLINI AKADEMIE LEIBLKIÁLLÍTÁSÁHOZ.

Leibl arisztokrata volt, — nem külső modorban, aki kényelmetlenül érezte magát mansettával és harisnyával lábán, — hanem jellege mélyén. Azért irfzótt az a „művészváros mű-érió” publikumától, azért élt kizárólag művészgárdája közt s azért függetlenítette magát ettől is, mikor nemesi ízlésének kényelmellené vá a körülötte zajló tülekedés.

A falu, nehézzvérű parasztjaival, főúri birodalma lett. Festő volt és vadász, független, fölényes úr, aki távolatort magától minden kalmárságot.

Ha a festést és a festőt elvonatkoztatjuk minden intellektuális problémától, mely a XIX. században a „jelentős” embert determinálja, ha tehát Leibl kora eszméitől és eszményeitől függetlenül tekintjük, kétségtelenül a XIX. század legnagyobb német művésze. Egyéni sulyban talán csak Marées ér fel vele, de míg Marées értéke problémában, töredékeségében rejlik (igazi XIX. század-típus), addig Leibl jelentősége maradéktalanul oldódik fel festészetében.

Leibl igazi tisztelői Párisban voltak. Ám természetéhez nem a viharos temperamentumu, darcabos, egyenetlen vadzsene Courbet állt a legközelebb, hanem a tartózkodó, mély, csupa tradíció Manet. Manethez odatalált már első párisi útja előtt, ősi rokonságuk láthatatlan kötelékei alapján.

Döntő újító hatást nem kellett Leiblinek sem Courbettól, sem Manettól várnia. Lényegesebb volt talán Páris mint milió. A batignollesi kör, melyet inkább nevezünk Vendée-nak mint jakobinusnak. Leibl Páris csak megszilárdította határozott irányában.

A lényegét ezenfelül még a Louvre szolgálta. Szolgái utánzásról alkotó zseniknél, minők Manet és Leibl, szó sem lehetett. Szintúgy kevésbé eklektikáról. Ők bátorsággal valószínűsítették meg a schilleri szót: „Was du ererbt von deinen Vätern hast, erwirb es, um es zu besitzen.”

A múzeumok, jobban mondva a nagymesterek voltak Manet és Leibl közös forrása. Ők mertek és tudtak képet nézni. Körülöttek senki sem merie és tudta a barokk remekeket kivételként az olajbarnulás, a fínszék és a piszok patinája alól, sőt még „galerieton”-osabban festettek a galerietonnál. Manet és Leibl, valamint körülük és rokonérzékű társaik „modernsége” pedig nagyrészt az örökség méltó elfoglalásában rejlett. Ha úgy vesszük, nem is a Manet-ek és a Leibl-ek az igazi modernnek, hanem a Bouguereauk és késői Defreggerek, akik külsőségekkel valóban új fordulathoz segítettek a műtermelést, szemben egy Manet, sőt egy Courbet „forradalmával”, mely elsősorban bátor és határozott konzervatívizmusból állt.

Leibl 23 éves korában (1867) festette nővéreinek arcképeit. Benne van látatásban Manet a benne van Európa festői öröksége: Velazquez. Amikor kevés tompa színre szorítkozik a a színt átázó a gyöngyszürke fényen, amikor feketét oly közvetlen erővel helyezi el a vásznon: olykor Velazquezhez áll közel. Karnátja azonban gyakran rubenszi. Ecsete alatt flamand bujasághoz virul a hús, a sárga bőr alatt a piros vér mélyéig hatol a fény. Úgynevezett „holbeini” korában is közelebb áll Rubenshez, mint Holbeinhoz. Igaz, a domború, zárt test másíthatatlan élő kifejezésére kérelhetetlen erővel tűr. De a fényben s árnyban szűrt szín mindig letéríti a holbeini utakra.

Hals közelségére emlékeztet az a mód, ahogy pl. a híres Gedonné-arcképen a ruhát ecseteli. Hals fanyarságában rokonizálás szemléletre talált. De Hals temperamentsa neki idegen. Rokonabb neki nem egy helyütt az a komor előkelőség, mellyel Tintoretto homályba ágyazza portrait figuráit. Az arcok erőteljes elmélyedő tekintete pedig gyakran idézi emlékeztelinkbe Rembrandtot.

Leibl tehát a nagy barokk mesterek iskoláját járta. Ecsetével az ő utóduk. Szín- és fénylátásával, a matériá nemességével, az átélés verbó intenzitásával. De az ecseten túl zsenije ritkán lát. Nem komponál. Sem masszával, sem fényvel nem komponál. Képeit a valóde tartja egyben, a hibázhatatlan valóra, a fényérték egysége. Emben rejlik Leibl modernsége s ebben marad messze Manet és Courbet mögött, akik test- és sőtörmeget mozgattak; Courbet gyakran fittyet hányna a valóde-egységnek, Manet azonban az egyetlen fényát-

szúrás minden következményének figyelembevételével.

Leibl tragikum a részlet. Nem az elmélyedés a miniatúraszzerű pontosságig hátráltatta, mert részletei mindig összhangban állottak az egészszel. Éppen az említett kiegyensúlyozott valóde következtében. De minden részleték egységének látott, alkotó énjét részletekbe merítette és nem komponál, nem alkotott konstruktív víziót. Első korszaka kivételével legtöbb képe valami nagyobb kép kivágásának hat. (Ha ugyan van Leiblben valami, ami impresszionisztikusnak nevezhető, úgy ez a véletlenszerűség a kivágásban az.) Innen van, hogy szétdarabolt képeket csakúgy életképek részelsben, mint a teljese. Művészi látását mesteri konyhán kevert pasztóba sűrít. Át-szemlélti az anyagot, át-szemlélti az arc, a kéz, a testtartás kifejezését: a legnagyobb portraitalkotók közé tartozik. De komponálni nem akar. Ahol komponál („Dorfpolitiker”-például), ott épp a kompozíció a banális. Alkotóerejét a részlet-elmélyedésében éli ki.

Őt jellemző, hogy gyakran minden felvázolás nélkül egyenesen a síma vászonra kezdett festeni, a megkezdett részeket végsőig kidolgozva. Vizuális fantáziája tehát minden legapróbb részletig a vászonra rögzítette a kész képet. Mint ahogy Michelangelo egyenesen a nyers kőbe faragta szobrát. De Leibl nem fokról-fokra viltte az egész képet a részletezettség felé, hanem részletről-részletre alkotta meg a teljes kivitelt.

Munkácsy abban is rokona Leiblnek, hogy a részletelmélyedésben adja művészsége legjavát, hogy értéke a mátréria nemességét iránt csodálatosan gazdag hatásokat vált ki. Ha Munkácsy — mint Leibl — lemond a komponálásról, a maga korában kevesebb dicsőséget hoz a magyar névre, de maradéktalanabban gazdag örökséget hagy a jövőnek.

Szinyei-Merse cselekedete a müncheni körbe állítva nem megy talán csodaszámba. Csak éppen tehetsége volt jelentősebb, frissebb, bátrabb a Leibl-kör összes tagjainál. Szinyei-Merse, Leiblrel merő ellentétben, az összefoglalás, a nagy léleket mestere.

Hollósy Münchenben elsősorban Leibl-követő. A pár árnyalattal világosabb valódekká volt az egyetlen lényeges Bastien-Lepage-féle import. A többi mind, mind megvolt Leiblnél, mindaz, ami Hollósy-nál müncheni korában értékkel bírt. Ilyen értelemben Hollósy szintizta müncheni iskola. Vagy, ha úgy akarjuk, párisi iskola Münchenben, még Bastien-Lepage nélkül is, mert hisz a Leibl-kör kapcsolata a Courbet-Manet-csoporttal eléggé szoros.

Rabinovszky Mária.